



Gdańsk 9.02.2019r.

Prof. dr hab. Teresa Rostowska  
Uniwersytet Gdański  
Instytut Psychologii  
Zakład Badań nad Rodziną i Jakością Życia

### **R e c e n z j a**

**rozprawy doktorskiej mgr Romana Szalachowskiego nt. *Style komunikowania się a poczucie jakości związku małżeńskiego* - napisanej pod kierunkiem**

**dr hab. Wioletty Tuszyńskiej-Boguckiej**

**Warszawa 2018 , ss. 176**

Problematyka komunikacji małżeńskiej od lat budzi zainteresowanie wielu badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe, w tym przede wszystkim psychologów, socjologów, pedagogów, filozofów. Rodzi się zatem pytanie, czy zasadnym jest prowadzenie dalszych badań nad komunikacją, skoro ta forma aktywności ludzkiej już wcześniej była przedmiotem licznych analiz teoretycznych, i empirycznych? Odpowiedź na to pytanie będzie twierdząca, gdy spojrzymy na komunikację między małżonkami przez pryzmat dokonujących się zmian technologicznych, społecznych i relacyjnych, jakie zaszły na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, i które w sposób znaczący wpłynęły na strukturę oraz sposoby komunikowania się członków współczesnej rodziny oraz na jakość ich życia. Nowe technologie, znajdują swoje zastosowanie niemal w każdej dziedzinie ludzkiego życia, a to wymusza na człowieku konieczności adaptacji do zmieniających się warunków życia.

Autor przekazanej mi do recenzji rozprawy doktorskiej dostrzegając ten problem stara się przedstawić go w nowym świetle, konfrontując wyniki badań własnych z

rezultatami analiz teoretycznych i empirycznych przeprowadzonych przez innych autorów.

Podstawowym celem rozprawy doktorskiej mgr Romana Szałachowskiego jest określenie wzajemnych związków między stylami komunikacji a poczuciem jakości związku małżeńskiego. Recenzowana praca ma układ klasyczny, typowy dla opracowań teoretyczno-empirycznych. W jej skład wchodzi: *Wstęp*, *dwa rozdziały teoretyczne*, *rozdział metodologiczny*, *dwa rozdziały empiryczne* oraz *Zakończenie*, *Bibliografia* i *Aneki*.

### **Ocena części teoretycznej**

W dwóch pierwszych rozdziałach części teoretycznej pracy omówione zostały kluczowe problemy zasygnalizowane w tytule pracy tj. zagadnienia dotyczące komunikacji małżeńskiej oraz kwestie związane z jakością życia małżeńskiego.

W Rozdziale I ***Komunikacja w związku małżeńskim*** - Autor rozprawy doktorskiej, wychodząc od definicyjnego ujęcia pojęcia komunikacji interpersonalnej, w sposób przejrzysty, komunikatywny i dobrze usystematyzowany wskazał na: specyfikę oraz rodzaje komunikacji małżeńskiej, z uwzględnieniem partnerskiego i niepartnerskiego stylu komunikacji małżeńskiej. W kolejnym paragrafie tego rozdziału w sposób bardziej szczegółowy omówił podstawowe założenia dotyczące dwóch modeli komunikacji małżeńskiej, t.j.:

1. Integracyjnego modelu Friedmanna Schultza von Thuna
2. Modelu komunikacji w ujęciu Mieczysława Płopy i Marii Kaźmierczak.

W ostatnim paragrafie Rozdziału I przedstawione zostały ważniejsze kwestie wskazujące na różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie sposobów komunikowania się. Na podkreślenie zasługuje fakt, że różnice te Autor pracy przedstawił w sposób syntetyczny i dobrze uporządkowany w tab. Nr 3, wskazując na chronologiczny ich układ, z odniesieniem do konkretnych autorów oraz roczników, w których badania te zostały przeprowadzone. Zamieszczone w tabeli charakterystyki psychologiczne dotyczące różnic między kobietami i mężczyznami w zakresie komunikacji, stanowiąc mogą ważne dla czytelnika źródło informacji na ten temat.

Przedstawienie w części teoretycznej pracy różnic w zakresie komunikacji uwarunkowanych płcią jest w pełni uzasadnione i wskazuje na powiązanie części teoretycznej z częścią empiryczną pracy, bowiem zmienna płci jest jedną z ważniejszych zmiennych kryterialnych uwzględnioną w analizie statystycznej wyników badań własnych. Uważam jednak, że problematyka stanowiąca przedmiot analiz teoretycznych w tym rozdziale została potraktowana zbyt ogólnikowo. Skoro problem komunikacji małżeńskiej ma być rozpatrywany w kontekście jakości życia, w ocenianym rozdziale zabrakło mi informacji na temat mechanizmów psychologicznych leżących u podstaw procesów komunikacji oraz psychospołecznych uwarunkowań konfliktów małżeńskich. Uwzględnienie zagadnień związanych z problematyką konfliktów małżeńskich, o tyle jest uzasadnione, że w modelu teoretycznym (s.54), który zamierza Autor empirycznie zweryfikować, wskazuje na style rozwiązywania konfliktów i kryzysów małżeńskich, jako zmiennych ściśle powiązanych ze stylem komunikacji.

Rozdział II *Jakość związku małżeńskiego w świetle teorii i badań empirycznych* - stanowi ważne kompendium wiedzy dotyczącej drugiego problemu zawartego w tytule pracy. Struktura tego rozdziału jest prawidłowa i zawiera ważne informacje, które mogą być przydatne w interpretacji wyników badań prezentowanych w części empirycznej pracy, W trzech pierwszych paragrafach tego rozdziału przedstawione zostały kwestie dotyczące życia małżeńskiego tj:

1. Pojęcie i specyfika związku małżeńskiego
2. Filozoficzne i religijne konteksty życia małżeńskiego
3. Cele i zadania małżeństwa w świetle niektórych teorii psychologicznych i socjologicznych.

Zwrócenie uwagi przez Autora pracy na filozoficzny i religijny kontekst życia małżeńskiego zdaje się być w pełni uzasadnione, gdyż zdaniem wielu badaczy wartości religijne w znacznym stopniu decydują o jakości życia małżeńskiego. W paragrafie 2. Rozdziału II omówione zostały zagadnienia dotyczące specyfiki funkcjonowania małżonków w kontekście religii: chrześcijańskiej, protestanckiej,

prawosławnej oraz judaistycznej. Szkoda, że w opisie tym pominięta została religia muzułmańska, która w obliczu współcześnie zachodzących przemian społecznych, coraz bardziej zaznacza swoją obecność, szczególnie w krajach Europy Zachodniej. W kolejnych paragrafach Rozdziału II ( od 4 do 7) omówione zostały, ważne dla całości pracy kwestie, dotyczące jakości życia małżeńskiego tj.:

- Definityjne ujęcie jakości związku małżeńskiego
- Uwarunkowania poczucia jakości związku małżeńskiego
- Teorie wyjaśniające jakość związku
- Powodzenie i niepowodzenie w diadzie małżeńskiej.

Reasumując pragnę stwierdzić, że poza tymi drobnymi uchybieniami struktura Rozdziału II nie budzi większych zastrzeżeń, a treści w nim zawarte są spójne, dobrze usystematyzowane i ściśle powiązane z problematyką pracy.

Dokonując całościowej oceny części teoretycznej recenzowanej pracy doktorskiej pragnę podkreślić, że tak pod względem strukturalnym , jak i merytorycznym nie budzi ona większych zastrzeżeń. Tytuł pracy odpowiada treściom w niej zawartym i daje czytelnikowi wskazówkę, jakiego obszaru eksploracji naukowej dotyczy dysertacja. Zagadnienia omawiane w poszczególnych rozdziałach i podległych im paragrafach są spójne pod względem treściowym , dobrze usystematyzowane i adekwatne do tytułów, jakie tym częściom pracy zostały nadane. Język jakim posługuje się Autor jest komunikatywny i poprawny pod względem stylistycznym . Problematyka prezentowana w tej części pracy oparta została na prawidłowo i rzetelnie przeprowadzonej analizie literatury przedmiotu, z uwzględnieniem literatury anglojęzycznej. Przypisy zamieszczone w tekście pracy sporządzone zostały zgodnie z wymogami obowiązującymi w pracach naukowych.

W kontekście przedstawionych wyżej uwag należy przyjąć, że ta część pracy stanowi wystarczającą podstawę teoretyczną dla interpretacji wyników badań własnych prezentowanych w części empirycznej.

## Ocena części empirycznej

Część empiryczna pracy pod względem strukturalnym, w ujęciu ogólnym, nie budzi większych zastrzeżeń. Zostały w niej uwzględnione zagadnienia, które wymagane są w pracach empirycznych tj. metodologia badań, analizy statystyczne wyników badań oraz dyskusja wyników. Nie znaczy to jednak, że ta część pracy pozbawiona jest błędów. Moje uwagi krytyczne dotyczą głównie zasadności rozmieszczenia pewnych treści w niektórych paragrafach rozdziału metodologicznego. Autor pracy w Rozdziale III - **Metodologia badań własnych** –w sposób w pełni uzasadniony zamieścił cztery paragrafy, w których omówione zostały:

1. Problematyka, cel badań oraz pytania i hipotezy
2. Charakterystyka metod
3. Charakterystyka grupy
4. Sposób prowadzenia badań

Nie ulega wątpliwości, że przedstawione wyżej treści są ważne i powinny znajdować się w każdej pracy o charakterze empirycznym. Uważam jednak, że informacje na temat operacjonalizacji zmiennych zależnych i niezależnych, które zamieszczone zostały w paragrafie pierwszym rozdziału metodologicznego, wraz z celem pracy oraz pytaniami i hipotezami badawczymi, dla większej przejrzystości tego rozdziału powinny być zawarte, albo w odrębnym paragrafie, albo też należałoby je przenieść do ostatniego paragrafu, dotyczącego **Strategii badań**. Struktura tego paragrafu po korekcie obejmowałaby wówczas takie zagadnienia jak:

- Kategoryzację zmiennych zależnych i niezależnych
- Omówienie wykorzystanych w pracy testów statystycznej istotności
- Opis sposobu przeprowadzenia badań.

W dalszej części rozdziału metodologicznego Autor pracy zamieścił model teoretyczny dotyczący czynników warunkujących wzajemne relacje między procesem komunikacji a jakością życia rodzinnego (patrz Rrys.1 s.54). Uwzględnienie tego modelu zdaje się być uzasadnione, gdyż wytycza on kierunek analiz statystycznych, oraz wskazuje na związek części teoretycznej z częścią empiryczną pracy.

Należy wyraźnie podkreślić, że realizacja niniejszego projektu badawczego była możliwa dzięki trafnie postawionym pytaniom i hipotezom badawczym oraz adekwatnie dobranym do problemu pracy metodom badań. Badanie przeprowadzone zostało na licznej grupie osób. Przebadano 312 małżonków, w tym 156 kobiet i 156 mężczyzn.

Tak jak nie mam większych zastrzeżeń co do sposobu sformułowania pytań badawczych tak uważam, że hipotezy badawcze zamieszczone na s. 55 – 57, powinny mieć charakter kierunkowy. Niestety tego warunku nie spełniają hipotezy: H 1.1; H 1.2; H 1.3; H1.4, H 2.1; H 4.1; H 4.2. gdyż mają one wyłącznie charakter zdania twierdzącego bez uwzględnienia kierunku zależności między zmiennymi.

Pozytywnie oceniam sposób przeprowadzenia analiz szczegółowych zawartych w dwóch kolejnych rozdziałach części empirycznej. Analizy te oparte zostały na adekwatnie dobranych do rozpatrywanych zmiennych testach statystycznej istotności, z uwzględnieniem także technik bardziej zaawansowanych, między innymi takich jak: analiza regresji, analiza równań strukturalnych SEM oraz analiza krokowa.

W Rozdziale IV ocenianej pracy - *Style komunikowania się a poczucie jakości związku małżeńskiego w badanej grupie i ich zróżnicowanie* - w pierwszej kolejności przedstawione zostały różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie poczucia jakości związku małżeńskiego, mierzonymi testem FAPGAR, testem DAS. Starano się także określić różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie poziomów jakości życia małżeńskiego, rozpatrywanymi w kontekście wybranych zmiennych demograficznych takich jak: liczba poprzednich związków, staż małżeński, liczba dzieci, sytuacja materialna oraz stan zdrowia badanych małżonków. W dalszej części tego rozdziału przeprowadzone zostały analizy statystyczne określające poziom komunikowania się kobiet i mężczyzn mierzonego testem KKMIP oraz testem CzKKM. Analizy te wykonane zostały w sposób prawidłowy z uwzględnieniem dobrze przeprowadzonej interpretacji wyników badań .

Wysoko oceniam analizy statystyczne przedstawione w Rozdziale V - *Poziom komunikowania się a poczucie jakości związku małżeńskiego w badanej grupie osób*. Celem tych analiz była weryfikacja hipotez badawczych wskazujących na charakter

związków między wymiarami szczegółowymi uwzględnionych w pracy zmiennych psychologicznych tj. komunikacji oraz poczucia jakości związku małżeńskiego z odniesieniem do porównywanych grup kobiet i mężczyzn . Wykorzystanie w tych analizach bardziej zaawansowanych testów statystycznej istotności, takich jak: analiza macierzy korelacyjne, regresja krokowa oraz analiza równań strukturalnych pozwoliło na ustalenie i wyjaśnienie wielu ważnych prawidłowości psychologicznych , które mogą mieć zastosowanie w praktyce terapeutycznej.

Wartość pracy podnosi bardzo starannie, wnikliwie i rzetelnie przeprowadzona dyskusja wyników, w której Autor w sposób interesujący oraz dobrze usystematyzowany stara się skonfrontować wyniki badań własnych z rezultatami badań innych autorów.

Jako recenzent zobowiązana jestem wskazać, nie tylko na walory pracy, lecz także na uchybienie, które dostrzegam odnośnie ulokowania dyskusji wyników w jednym z rozdziałów empirycznych, a konkretnie w Rozdziale V. Należy zaznaczyć, że dyskusja wyników odnosi się do całości pracy, a nie tylko do jednego rozdziału.

Dokonując całościowej oceny recenzowanej pracy pragnę wyjaśnić, że krytyczne uwagi przedstawione w tej recenzji wskazują głównie na uchybienia natury technicznej i nie pomniejszają wartości pracy pod względem merytorycznym.

## **Konkluzja**

Biorąc pod uwagę powyższe oceny stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja mgr Romana Szałachowskiego spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, zgodnie z *Ustawą o tytułach i stopniach naukowych* z dnia 14 marca 2003 r., art. 31 (Dz. U. nr 65 poz. 595 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Psychologii Akademii Ekonomiczno –Humanistycznej w Warszawie wniosek o dopuszczenie mgr Romana Szałachowskiego do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Z poważaniem

*T. Rostowska*